



خبرنامه اطلاع رسانی داخلی  
دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم  
ویژه نامه ولادت امام محمد باقر (ع)

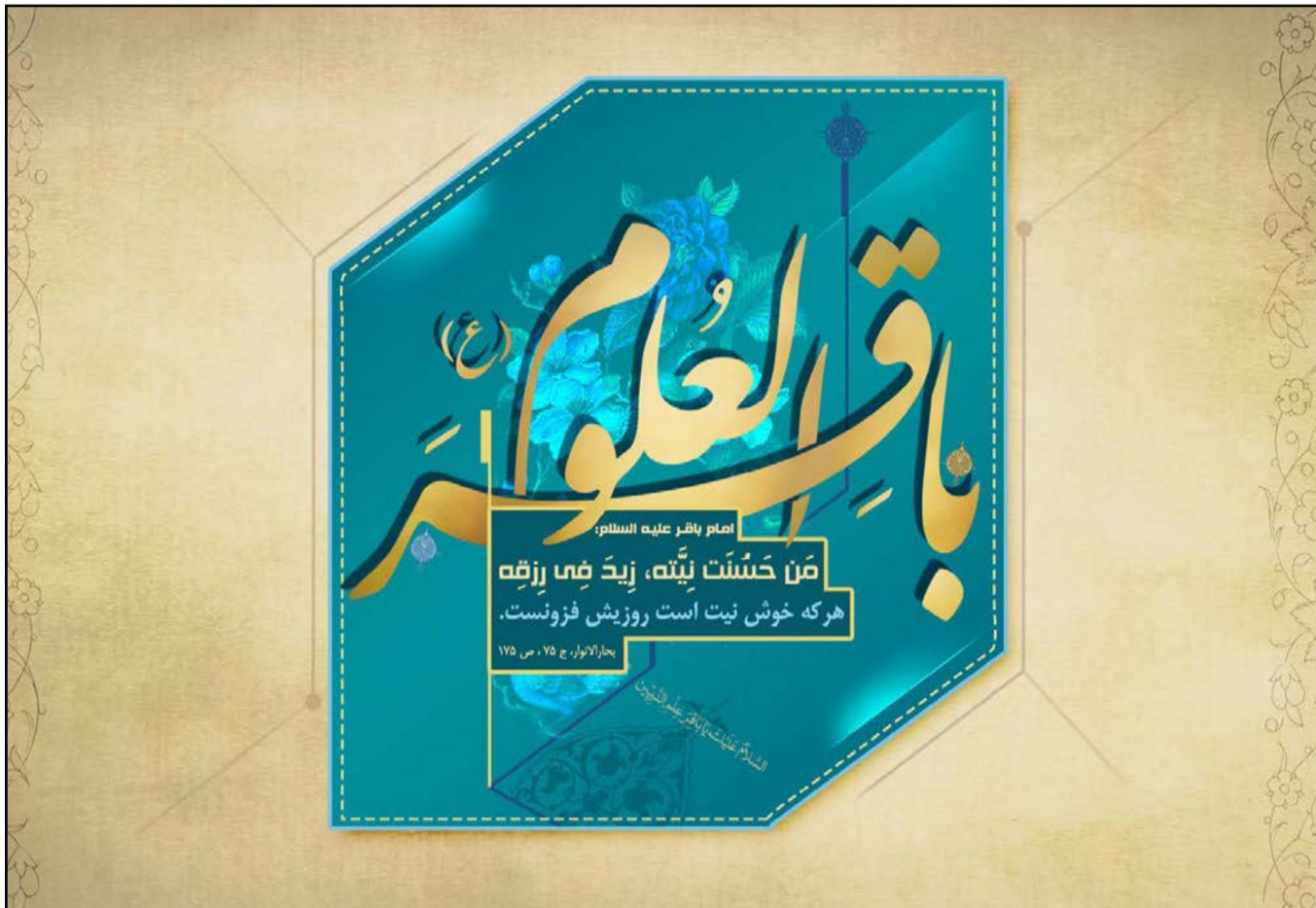


قال الباقر عليه السلام

مَا عَرَفَ اللَّهُ مَنْ عَصَاهُ  
خدا را نشناخته آن که نافرمانی اش کند

حلول ماه رجب المرجّب و میلاد با سعادت شکافنده علوم

حضرت امام محمد باقر <sup>عليه السلام</sup> فرخنده باد



یکی از واژه‌هایی که در فرهنگ اسلامی کاربرد فراوانی دارد، واژه «سیره» است. سیره از منظر واژه‌شناسان و پژوهشگران حوزه دین، نوع رفتار و کردار یک شخصیت برجسته همچون پیامبر اعظم (ص) و اهل بیت (ع) عصمت و طهارت است.

شناخت سیره معصومان، اهمیت به سزایی دارد و یکی از منابع شناخت، معارف دین اسلام است.

روشن است که عنوان «سیره» بیشتر معطوف به روش عملی است، اما در این مقاله به سخنانی که امام باقر (ع) بارها بر زبان جاری می‌فرمود نیز پرداخته می‌شود. اگر «سخن» را بخشی از «عمل» انسان بدانیم، آن را نیز می‌توان در مفهوم «سیره» جای داد.

امام صادق (ع) در احادیث زیادی عباراتی چون «کان ابی یفعل کذا» یا «کان ابی یقول کذا» به کار می‌برد که بی تردید این جمله‌ها صریح در استمرار و تداوم رفتار یا گفتار است و پر روشن است که استمرار، نشان دهنده اهمیت آن رفتار و گفتار است.

از این زاویه که این رفتارها و گفتارها از «حجت خدا» صادر شده است، مسئولیت آفرین خواهد بود و در خودسازی تأثیر زیادی دارد. اما چرا امام صادق (ع) عنایت بر بیان سیره پدر بزرگوارش داشت؟ این امر، دو دلیل می‌تواند داشته باشد:

۱. این کار نوعی تعظیم و حرمت نهادن به جایگاه رفیع امام باقر (ع) است؛

۲. بعد از عصر خفقان و حاکمیت جنایتکاران بنی امیه که با امامان شیعه و تفکر و عقاید آنان سر ستیز داشتند، این امام باقر (ع) بود که در دوره افول قدرت بنی امیه از فرصت‌ها بهره جست و در بیان معارف اسلام ناب و آموزه‌های آن کوشید و حقایق ناب اسلام را به شکل‌های مختلف، به شیفتگان و رهپویان راه اهل بیت (ع) و سایر مسلمانان بازگو کرد. از این رو، نقش امام محمد باقر (ع) در نشر، توسعه، بالندگی و معرفی «دین» و بنیان‌گذاری و ایجاد تحول و انقلاب فرهنگی در گستره جهان اسلام، بی‌بدیل است. اینک برخی از گفتارها و رفتارهای آن حضرت را ذکر می‌کنیم.

### بیم و امید

در آموزه‌های دینی به این نکته سفارش شده است که انسان مؤمن لازم است در پیوند خود با خدای تبارک و تعالی، هم به رحمت و لطف حضرت حق امیدوار باشد و هم از غضب و خشم پروردگار، ترس و بیم داشته باشد. امام صادق (ع) می‌فرماید:

«کان ابی یقول: انه لیس من عبد مؤمن إلا و فی قلبه نوران، نور خیفه و نور رجاء لو وزن هذا لم یزد علی هذا» (۱)؛ پدرم بارها می‌فرمود: نیست بنده مؤمن و خدانشناسی، مگر اینکه در جان او دو نور بدرخشد: نور بیم از خدا-عقاب و خشم خدا- و امید به لطف حضرت پروردگار. باید این دو، همسان باشند، به گونه‌ای که اگر سنجیده شوند، یکی بر دیگری افزون نشود.»

### نشتاب در کارهای نیک

کاری را که انسان اراده می‌کند به سامان برساند، پسندیده است که ابتدا درباره آن بیندیشد تا صلاح و صواب یا فساد و زیان آن آشکار گردد. اما در کارهایی که خوبی و نیکی آنها کاملاً روشن است، انسان باید سریع اقدام کند و فرصت سوزی نکند؛ چون امکان دارد که حادثه‌ها و عواملی، او را از انجام آن کار خیر بازدارند. امام صادق (ع) می‌فرماید: «کان ابی یقول: إذا هممت بخیر فبادر فانک لا تدری ما یحدث» (۲)؛ پدرم مکرر سفارش می‌کرد: هنگامی که می‌خواهی کار نیکی را انجام دهی، سریع به آن اقدام کن؛ چون تو نمی‌دانی که در آینده چه اتفاقی خواهد افتاد.»

### تأثیر گناه بر روح

بی تردید یکی از عوامل انحطاط آفرین در اندیشه و روح انسان، گناه و شکستن حریم‌ها و بی‌اعتنایی به بایدها و نبایدهای الهی است. آثار گناه، جبران‌ناپذیر است و گناه، سرنوشت انسان را در مسیر انحراف رقم می‌زند. امام صادق (ع) می‌فرماید: «کان ابی یقول: ما من شیء افسد للقلب من خطیئة» (۳)؛ پدرم بارها می‌گفت: بدترین چیزی که قلب و جان را فاسد و تاریک می‌کند، گناهان است.»

### لحظه‌های برتر نیایش

دعا و نیایش به درگاه خداوند و رو آوردن به او در مشکلات و دشواری‌های زندگی، بی‌تردید یکی از ریشه‌دارترین نیازهای روح و جان انسان‌ها است و نیایش، تأثیر شگرفی در ساختار روحی و معنوی بشر دارد. نیایش با معبود بی‌همتا در هر جا و هر زمان مطلوب است؛ ولی در لحظه‌ها و مکان‌های خاص، مطلوب‌تر و به اجابت دعا نزدیک‌تر است. امام صادق (ع) نقل می‌کند:

«کان ابی إذا طلب الحاجة طلبها عند زوال الشمس فاذا اراد ذلک قدّم شیئاً فتصدق به و شمّ من طیب و راح الی المسجد دعا فی حاجته بما شاء» (۴)؛ راه و روش پدرم بدین سان بود: هر زمان که حاجتی داشت، آن را در موقع زوال خورشید-ظهر شرعی- طلب می‌کرد، به این گونه که نخست، چیزی را صدقه می‌داد و عطر استعمال می‌کرد و راهی مسجد می‌شد و در آنجا دعا می‌کرد و از خداوند برآورده شدن آن را درخواست می‌کرد.»

### گردهمایی برای نیایش

نیایش جمعی به درگاه حق، امری پسندیده است و سفارش شده که نیایش‌کنندگان گردهم آیند و دعا کنند که این، به اجابت دعا نزدیک‌تر است. حضرت صادق (ع) می‌فرماید: «کان ابی إذا حزنه امر جمع النساء و الصبیان ثم دعا و امنوا» (۵)؛ پدرم سیره اش این بود که هرگاه پدیده‌ای ناگوار رخ می‌نمود که حضرت را غم و اندوه فرا می‌گرفت، زن‌ها و کودکان خویش را جمع و سپس به پیشگاه خدا دعا می‌کرد و آنان آمین می‌گفتند.»

### ذکر حضرت حق

ذکر و یاد خدا، یکی از برترین شیوه‌های خودسازی است و مردان و زنان دین‌باور به این اصل مهم توجه ویژه دارند. در سراسر قرآن-که خود، نوعی ذکر و یاد خداست- با تعبیرهای زیبا انسان‌ها را به یاد کردن خدا، فرا می‌خواند. یاد خدا جان را نورانی می‌کند و صفا می‌بخشد و از ابتلا به خودفراموشی باز می‌دارد. حضرت صادق (ع) روش پدر بزرگوارش را چنین بازگو می‌کند:

«کان ابی کثیر الذکر، لقد کنت امشی معه و انه لیذکر الله و اکل معه الطعام و انه لیذکر الله و کان یحدّث القوم و ما یشغله عن ذکر الله و کنت اری لسانه لازقاً بحنکه یقول لا اله الا الله و کان یجمعنا و یامرنا بالذکر» (۶)؛ روش پدرم بدین سان بود که خدا را بسیار یاد می‌کرد، من با او گاهی راه می‌رفتم و او مشغول ذکر بود. غذا می‌خورد و در آن حال به یاد خدا بود. با مردم سخن می‌گفت و در آن حال از ذکر حق غافل نمی‌شد. او دائماً زبانش به کامش چسبیده بود و ذکر لا اله الا الله را بر زبان جاری می‌کرد. گاهی ما را جمع می‌کرد و دستور می‌داد که به ذکر خدا بپردازیم.»



### اهمیت سوره اخلاص

امام صادق(ع) می‌فرماید:

«کان اُبی یقول: قل هو الله احد، ثلث القرآن و قل یا ایها الکافرون، ربع القرآن؛ (۷) پدرم بسیار می‌فرمود: شأن و منزلت سوره قل هو الله احد، همانند یک سوم قرآن و سوره قل یا ایها الکافرون، به اندازه یک چهارم قرآن است.»

آری، به دلیل اهمیت سوره توحید است که سفارش شده در نمازهای واجب، همواره خوانده شود.

در شریعت اسلام، هفده رکعت نماز در شبانه روز بر مسلمانان فریضه واجب و ۳۴ رکعت نماز، مستحب است. از نمازهای مستحبی، دو رکعت نماز نافله عشا است که بعد از نماز عشا به حالت نشسته خوانده می‌شود. ششمین اختر امامت، حضرت صادق (ع) می‌فرماید:

«کان اُبی یصلی‌هما قاعداً؛ (۸) پدرم آن دو رکعت را همواره به شکل نشسته به جای می‌آورد.»

### پرهیز از ظلم و ستم

یکی از بدترین گناهان، ستم و ستمگری به ویژه ظلم به انسان است. قبح و زشتی این پدیده شوم به گونه‌ای است که تمام عقلای عالم و همه ادیان آسمانی، آن را محکوم می‌کنند.

حضرت صادق(ع) می‌فرماید:

«کان اُبی یقول: اتقوا الظلم، فانّ دعوة المظلوم تصعد الی السماء؛ (۹) پدرم بارها هشدار می‌داد: از ظلم کردن پرهیزید؛ چون دعا و ناله و فریاد ستم‌دیده، به آسمان بالا می‌رود (به اجابت می‌رسد).»

### تأثیر برخی از گناهان

امام صادق(ع) بازگو می‌کند:

«کان اُبی یقول: نعوذ بالله من الذنوب التی تعجل الفناء و تقرب الأجال و تخلی الدیار و هی قطیعة الرحم، و العقوق و ترک البر؛ (۱۰) پدرم همواره تأکید می‌فرمود: به خدا پناه می‌بریم از گناهایی که به هلاکت انسان سرعت می‌بخشد و نابودی و مرگ را نزدیک می‌کند و سبب کوچ کردن مردم از سرزمین خود و هلاکت آنان می‌گردد. آن گناهان عبارت‌اند از: بریدن پیوند با خویشاوندان، اذیت و آزار دادن به پدر و مادر، و ترک نیکی به کسانی که استحقاق آن را دارند.»

### صدقه

یکی از امور پسندیده و دینی، کمک رسانی و خدمت به قشر محروم جامعه اسلامی است. البته پر روشن است که انفاق و صدقه دادن باید در مسیر رفع محرومیت از جامعه باشد. از منظر دین، هر کار خیری که انسان انجام می‌دهد، صدقه است. امام باقر(ع) در صدقه دادن به افراد فقیر، روش جالبی داشت که فرزندش امام صادق(ع) این چنین بازگو می‌کند:

«کان اُبی اذا تصدق بشیء وضعه فی ید السائل ثم ارتد منه قبله و



إِنَّمَا تِلْكَ أَلْمُؤْمِنُ فِي الدُّنْيَا هَرْمَقْدَارِي كَه دِينِ وَ إِيْمَانِ دَاشْتَه بَاشَد بَه هِمَانِ اَنْدَازَه مَوْرِدِ اَمْتِحَانِ وَ اَزْمَایِش قَرَارِ مِی گِیْرَدِ هِمَانَا مَوْمِنِ دَرِ اَیْنِ دُنْیَا هَر مَقْدَارِی كَه دَیْنِ وَ اَیْمَانِ دَاشْتَه بَاشَد بَه هِمَانِ اَنْدَازَه مَوْرِدِ اَمْتِحَانِ وَ اَزْمَایِش قَرَارِ مِی گِیْرَدِ

و مقدسان نادان، ترویج و تبلیغات گسترده‌ای برای آن می‌شد. به عنوان نمونه، خوردن گوشت را تحریم و از آن اجتناب می‌کردند و این، به نام دین انجام می‌گرفت! ولی حضرت باقر (ع) با این انحراف برخورد و مبارزه کرد و منحرفان را رسوا ساخت و تصویر درستی از اسلام ارائه کرد. عبدالاعلی مولى آل سام می‌گوید:

من به امام جعفر صادق(ع) گفتم: روایتی از رسول الله(ص) میان مسلمانان زبان به زبان نقل می‌شود که آن حضرت فرمود: خداوند تبارک و تعالی از خانه‌ای که در آن گوشت خورده می‌شود، بدش می‌آید. حضرت صادق(ع) فرمود: آنان که چنین خبری را منتشر می‌سازند، دروغ‌گویان‌اند. حضرت رسول الله(ص) چنین فرموده: خداوند از آن خانه‌ای متنفر است که در آن مسلمانان و برادران و خواهران دینی خود را غیبت می‌کنند و گوشت آنان را می‌خورند. (اشاره به آیه قرآن که غیبت مسلمان را به خوردن گوشت دیگری تشبیه کرده).

سپس امام صادق(ع) افزود:

«کان اُبی لِحْمًا، لَقْد مات یوم مات او فی کَمِّ اُمِّ ولده ثلاثون درهماً للحم؛ (۱۳)»

زندگی پدرم بدین سان بود که به خوردن گوشت میل و علاقه داشت، حتی قبل از اینکه از دنیا برود، پولی را به همسرش داده بود تا با آن گوشت بخرد.»

### پی‌نوشت‌ها :

۱. کافی، ج ۲، ص ۶۷ باب «خوف و رجاء».
  ۲. همان، ص ۱۴۲.
  ۳. همان، ص ۲۷۳.
  ۴. همان، ص ۵۷۷.
  ۵. همان، ص ۴۸۷.
  ۶. همان، ص ۴۹۸.
  ۷. همان، ص ۶۳۱.
  ۸. همان، ج ۳، ص ۴۴۶.
  ۹. همان، ج ۲، ص ۵۲۵.
  ۱۰. همان، ص ۴۴۸.
  ۱۱. همان، ج ۴، ص ۸.
  ۱۲. همان، ص ۲۵۳.
  ۱۳. همان.
- منبع: نشریه فرهنگ کوثر، شماره ۷۷.

شَمَّهٔ ثَمَّ رَدَّهٔ فِی یدِ السَّائِلِ (۱۱)؛ هرگاه پدرم چیزی را صدقه می‌داد، آن را نخست در دست شخص سائل قرار می‌داد، سپس آن را از او باز پس می‌گرفت، آن گاه آن چیز را می‌بوسید و می‌بویید و مجدداً در دست سائل می‌نهاد.»

### ثواب و پاداش حج

یکی از مناسک عبادی که در اسلام جایگاه ویژه‌ای دارد، حج است. این مراسم بین المللی اسلامی که هر سال انجام می‌پذیرد، اگر چنان که اسلام می‌خواهد، انجام پذیرد، آثار معنوی و مادی فراوانی دارد و در ایجاد وحدت، همگرایی و همفکری مسلمانان بی‌نظیر است. امام صادق(ع) می‌فرماید:

«کان اُبی یقول: من اَمَّ هَذَا الْبَیْتِ حَاجاً او مَعْتَمِراً مِنَ الْکَبْرِ، رَجَعَ مِنْ ذَنْبِهِ کَهَیْثَ یَوْمِ وِلْدَتِهِ اُمُّهُ؛ (۱۲) پدرم بارها می‌فرمود: هرکس قصد و اراده خانه خدا کند، چه برای انجام مناسک حج و چه برای انجام عمره، و خویش را از غبار کبر و برتری طلبی پاک و پیراسته کند، از آثار زبان بار و آلودگی‌های روحی که دامن گیر او شده، پاک و پاکیزه می‌شود، به سان روزی که از مادر متولد شده است.»

### اعتدال در زندگی

یکی از اصول بنیادین اسلامی که در تمام مقررات دینی بروز دارد، اصل اعتدال و پرهیز از زیاده‌روی و تفریط در تمام امور است. در عصر امام باقر(ع) نگرش منفی زهدگرایانه‌ای از سوی جماعتی از زهدروشان

